MUNI
LAW

Základní zásady českého trestního řízení

Marek Fryšták

Katedra trestního práva

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod

- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přestupek, či správní delikt) proti němu

- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem

- předvídatelnost, jasnost a srozumitelnost práva (situace 90. let min. století)

- občan musí být způsobilý předvídat, do jaké míry, která je rozumná při daných okolnostech případu, důsledky, které mohou vzniknout z jeho jednání; tyto důsledky nemusí být předvídatelné absolutní jistotou, pokud by tomu tak bylo, právo by se svázalo do přílišné rigidity

- čl. 35/1 Evropské úmluvy - podmínkou přijatelnosti stížnosti ze strany ESLP je vyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy (obecné a ústavní soudnictví)

- z práva spravedlivý proces vyplývají široký katalog dílčích procesních práv, které jsou blíže upraveny v rámci zásad uvedených v Ústavě, LZPS a TrŘ

Základní zásady trestního řízení

- pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky zpravidla vyjádřená v TrŘ
- představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- jsou typické pro trestní řízení jako celek nebo jen např. pro některé jeho stadia (zásady typické pro dokazování, hlavní líčení atd.).

Funkce základních zásad

- interpretační
  - prostřednictvím základních zásad trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení interpretaci příslušného ustanovení trestního řádu a tím je zajištěn předpoklad pro jednotnou interpretaci
- aplikační
  - funguje obdobně jako interpretační, přičemž se projevuje v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení
- zákonodárná
  - zákonodárce při tvorbě práva musí důsledně vycházet ze základních zásad, na nichž je příslušná norma vybudována
- poznávací
  - z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu lze usuzovat na charakter trestního procesu (inkviziční, adversární, smíšený)
- kontrolní
  - zaměřena na dodržování zákonnosti

Základní zásady TPP

- rozhodování o vině a trestu nezávislým soudem (čl. 81, 90 věta druhá, 92 Ústavy, čl. 38 odst. 1, 40 odst. 1 LZPS)
- vázanost soudů jen zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy)
- právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LZPS)
- právo na soudní ochranu (čl. 36 LZPS)
- zásady vyplývající z mezinárodních smluv (čl. 10 Ústavy)

Zásada zákonnosti

- čl. 8 LZPS, § 2/1 TrŘ „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.“
- procesním vyjádřením této zásady je presumpce neviny (čl. 39 LZPS a § 2/2 TrŘ – „dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na jednotlivce hledět jako by byl vinen
- jejím účelem je jednak to, aby obviněná osoba nesnášela stejné následky jako odsouzená osoba a jednak, aby průběh vykonaného dokazování umožnil soudu rozhodovat nestranně; má stránku
  - hmotněprávní - zákaz vyjadřovat se o obviněném jako o vinném před pravomocným vyjádřením soudu o jeho vině
  - procesněprávní - pravidla soudního dokazování mají být takové, aby soud určil vinu nestranně a na základě zákona

Zásada legality

- státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak
- nařízení rady (EU) 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce - ochrana finančních zájmů evropských společenství (zločinné spolčení)
- 551/1992 Sb., Evropská úmluva o předávání trestního řízení
- oportunita je výjimkou ze zásady legality – státní zástupce nemá povinnost stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví ….
- prvky oportunity - § 159a/3 TrŘ fakultativní odložení věci, § 172/2 TrŘ - fakultativní zastavení trestního stíhání; neúčelnost)
- oportunita není zásadou českého trestního řízení

MUNI LAW

- souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
  - u taxativně vyjmenovaných trestných činů v případě, že pachatel je ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem
  - souhlasu není třeba v případě smrti, poškozený je mladší 15 let, poškozený není schopen dát souhlas, souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísni
- nepřípustnost trestního stíhání - § 11 TrŘ - milost, amnestie, věk, příčetnost, promlčení, smrt

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy – poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu
- odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu mandátu vyloučeno
- nestíhatelnost – čl. 62 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt
- prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
- trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta republiky je navždy vyloučeno

- odklony
  - § 307 TrŘ - podmíněné zastavení trestního stíhání - jen přečin
  - § 309 TrŘ - narovnání - jen přečin
    - obviněný se doznal/ prohlásil, že spáchal skutek
    - uhrazení škody poškozenému nebo uzavření dohody, učinění potřebných kroků
    - vydání bezdůvodného obohacení
    - složení peněžní částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti (§ 309 TrŘ)
    - zkušební doba 2-5let dle povahy a závažnosti přečinu (§ 307 TrŘ)
  - § 175a TrŘ - dohoda o vině a trestu - nelze u zvlášť závažného zločinu (de lege ferenda se o tom uvažuje) a v řízení proti uprchlému
    - výsledky vyšetřování dostatečně nasvědčují tomu, že skutek se stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný
    - obviněný prohlásil, že spáchal skutek a nejsou pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení

Zásada zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností – spravedlnost procesu

- § 2/5 TrŘ - OČTŘ nezjišťují objektivní pravdu, ale skutkový stav bez důvodných pochybností
- rovnost zbraní - procesní rovnost obžaloby a obhajoby
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti zjišťovat skutkový stav
  - čl. 40/4 LZPS - obviněný má právo odepřít výpověď
  - § 33/1 TrŘ - právo obviněného mlčet, právo hájit se jakkoliv, tj. i lží

MUNI LAW

- skutkový stav, respektive rozsah pochybností v rámci trestního řízení, je závislý od jednotlivých jeho stadií
  - § 158/3 TrŘ - prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
  - § 160/1 TrŘ - nasvědčují-li odůvodněné a zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba
  - § 172/1 TrŘ - je-li nepochybné, skutek není, není prokázáno, je nepřípustné
  - § 176 TrŘ - jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud
  - rozhodování soudu - in dubio pro reo

Zásada oficiality

- povinnost orgánů vystupovat z úřední povinnosti (ex officio), pokud zákon nestanoví něco jiného

- výjimky ze zásady oficiality

  - souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
  - opravné řízení se zahajuje podáním opravného prostředku
  - o nároku na náhradu škody se rozhodne, pokud se poškozený připojí s tímto návrhem
  - o svědečném, znalečném, tlumočném, odměně obhájce se rozhoduje jen na návrh

Zásada vyhledávácí

- povinnost OČTŘ z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazy (i bez návrhu stran)
  - projev zásady legality a oficiality
- objektivita dokazování – vyhledávají se důkazy svědčící ve prospěch i neprospěch
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ této povinnosti
- neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítat k jeho tíži

- § 89/2 TrŘ - každá ze stran muže důkaz vyhledat, skutečnost, že důkaz nevyhledal OČTŘ není důvodem k odmítnutí
- § 177d TrŘ - státní zástupce v obžalobě musí uvést důkazy, o které se jeho tvrzení opírá a které navrhuje provést v hlavním líčení
- § 180/2 TrŘ - v řízení před soudem státní zástupce z vlastní iniciativy opatřuje důkazy pro objasnění skutečností z hlediska podané obžaloby
- § 218 TrŘ - vzhledem k závěrečným řečem rozhodne soud o doplnění dokazování
- § 221 TrŘ - o objasnění věci je třeba dalšího šetření, proto soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření

Zásada volného hodnocení důkazů

- OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení po pečlivém zvážení všech okolností a to nejprve jednotlivě a potom v celkovém souhrnu
  - je třeba posoudit jejich věrohodnost a pravdivost
- § 125 TrŘ - soud v odůvodnění rozsudku uvede, které skutečnosti vzal za prokázané o která skutková zjištění opřel své úvahy

Zásada veřejnosti

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem
- § 2/10 TrŘ - trestní věci se projednávají veřejně
- platí pouze pro hlavní líčení
  - přípravné řízení je neveřejné
- § 199 a násl. TrŘ - veřejnost hlavního líčení
  - vyloučení veřejnosti/ jednotlivce

§ 54/1 ZSM - zásada neveřejnosti

- na návrh mladistvého může být hlavní líčení veřejné

- zásada veřejnosti hlavního líčení není právem obviněného, se kterým by mohl volně disponovat, např. se ho vzdát, tj. obviněný nemá právo na neveřejné hlavní líčení, pokud tomu brání veřejný zájem
  - obviněný se taktéž nemůže vzdát práva na veřejné vyhlášení rozsudku

- důvody pro vyloučení veřejnosti
  - mravnost
  - veřejný pořádek a národní bezpečnosti(utajované informace)
  - soukromý život účastníků řízení

- důvody pro vyloučení jednotlivce
  - mladistvý
  - rušení důstojného průběhu
  - opatření proti přeplňování jednací síně

- obrazové záznamy a obrazové nebo zvukové přenosy jen se souhlasem předsedy senátu/samosoudce
- zvukové záznam s vědomím předsedy senátu/samosoudce, pokud to nebude na úkor klidného nebo důstojného průběhu
- „veřejnost“ přípravného řízení - § 8a - § 8c TrŘ - poskytování informací o trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků a osobám na něm zúčastněným
  - neohrozit objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení
  - nezveřejňovat o osobách údaje, které se přímo nedotýkají trestné činnosti
  - dbát presumpci neviny

Zásada bezprostřednosti

- soud smí přihlížet jen k těm důkazům, které byly přímo před ním provedeny (quod non est in actis non est in mundo)
  - bezprostřednost souvisí s posouzením věrohodnosti důkazu
  - právo na neměnitelnost složení senátu
  - § 202/1 TrŘ - hl.l. se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
  - § 234/1 TrŘ - veřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
  - § 242 TrŘ – neveřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
  - § 197 TrŘ náhradní soudce - účastní se hlavního líčení kromě členů senátu
  - § 219/3 TrŘ - při odročení sdělí předseda senátu podstatný obsah předchozího líčení
- výjimkou ze zásady bezprostřednosti je trestní příkaz (§ 314e TrŘ) a řízení o schválení dohody o vině a trestu (§ 314o TrŘ)

Zásada ústnosti

- § 2/11 TrŘ - jednání před soudy je ústní, osoby se vyslýchají
- soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran
- pravidlo právního slyšení – tj. právo osoby, proti které se vede trestní řízení, být slyšen a vyjádřit se ke všem skutečnostem/důkazům
- „quod non est in actis non est in mundo“ - při rozhodnutí o vině a trestu soud nepřihlíží k tomu, co je ve spisech, ale co zazní před ním
- úzká souvislost se zásadou bezprostřednosti

- přečtení protokolů o dřívější výpovědi obžalovaného - § 207/2 TrŘ
  - jedná se v jeho nepřítomnosti
  - odepře vypovídat
  - podstatné rozpory
- přečtení protokolů o předchozím výslechu svědka - § 211 TrŘ
  - osobní výslech osoby není nutný
  - osoba zemřela, stala se nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou
  - svědek odmítnul vypovídat
  - svědek se v podstatných bodech odchyluje od své předchozí výpovědi
  - místo výslechu znalce se čte jeho posudek
  - přehrání zvukového a obrazového záznamu provedeného prostřednictvím videokonferenčního zařízení (§ 111a TrŘ)

- § 232/2 TrŘ - důkazy ve veřejném zasedání se provádějí stejně jako v hl. líčení
- § 243 TrŘ - důkazy v neveřejném zasedání se provádějí přečtením protokolu a jiných písemností
- se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze číst v hl. l. úřední záznamy o podání vysvětlení a o provedení dalších úkonů v přípravném řízení
- § 314c TrŘ - samosoudce může rozhodnout bez projednávání („slyšení“) věci - trestní příkaz

Právo používat mateřský jazyk

- OČTŘ vyhotovují rozhodnutí a vedou řízení v českém jazyce (od 1. 1. 1994)
- právo obviněného uvést jazyk, který ovládá – pokud tento jazyk neuvede nebo uvede jazyk, pro který není zapsaný žádný tlumočník, ustanoví se tlumočník do jazyka státu, jehož je občanem a pokud je bez občanství, tak jazyk státu, kde má trvalý pobyt nebo jazyk státu jeho původu
- právo na tlumočení (§ 28/1 TrŘ) – kdokoliv
  - je-li třeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu
  - využije-li obviněný toto právo, přibraný tlumočník přetlumočí na jeho žádost i jeho poradu s obhájcem v průběhu procesních úkonů

- právo na překlad (§ 28/2 TrŘ) – jen obviněný
  - usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě**,** usnesení o nařízení pozorování obviněného ve zdravotnickém ústavu, obžalobu, dohodu o vině a trestu a návrh na její schválení, návrh na potrestání, rozsudek, trestní příkaz, rozhodnutí o odvolání a o podmíněném zastavení trestního stíhání
  - uvedený překlad se nepořídí, pokud obviněný uvede, že jej nepožaduje

  - obviněnému (ale i podezřelému) je třeba obviněnému písemně přeložit i písemnost neuvedenou v 28/2 TrŘ, je-li to zapotřebí pro zaručení spravedlivého procesu, zejména pro řádné uplatnění práva na obhajobu, a to v rozsahu určeném orgánem činným v trestním řízení, který je zcela nezbytný k seznámení obviněného se skutečnostmi, které jsou mu kladeny za vinu
  - není-li odůvodněnému návrhu obviněného na pořízení překladu takové písemnosti vyhověno, orgán činný v trestním řízení, který řízení vede, o tom rozhodne usnesením; proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost

    - směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2010/64/EU ze dne 20. 10. 2010, o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení

Zásada rychlosti

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů
- § 2/4 TrŘ - trestní věci se musí projednávat s plným šetřením základních lidských práv a svobod
- posuzuje se podle povahy věci, postupu orgánů činných v trestním řízení (průtahy atd.) a chování osoby, proti které se řízení vede (realizace zákonných práv x obstrukce atd.)
- průtah v některé fázi trestního řízení je tolerovatelný, pokud řízení jako celek je skončeno v přiměřené lhůtě

- Barfuss proti České republice, rozsudek ze dne 31.7.2000
  - délka trestního řízení 3 roky 10 měsíců a 7 dní není s ohledem na výše uvedená kriteria přiměřenou dobou trvaní trestního procesu
- Van Pelt proti Francii, rozsudek ze dne 23.5.2000
  - trestní řízení v délce 8 let 8 měsíců a 20 dní bylo považováno s ohledem na složitost věci, vysoký počet obviněných, jejich přítomnost v zahraničí a potřebu právního styku s cizinou za přiměřené

- lhůty v trestním řízení

  - § 159 TrŘ - lhůta pro skončení prověřování - 2, 3, 6 měsíců
  - § 167 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 2, 3 měsíce
  - § 170 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 6 měsíců
  - § 181 TrŘ - lhůta pro nařízení hlavního líčení - 3 týdny, 3 měsíce
  - § 129 TrŘ - lhůta pro písemné vyhotovení rozsudku - max. 20 pracovních dnů

  - možnost prodloužení uvedených lhůt a to bez sankce
  - není stanovena lhůta pro délku hlavního líčení

  - § 72a TrŘ – maximální délka trvání vazby - zde se pojí zásada přiměřenosti a zásada rychlosti - přečin, zločin, zvlášť závažný zločin, výjimečný trest

Děkuji za pozornost

Otázky…???

MUNI
LAW

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 70, 611 80 Brno

Tel. + 420 549 493 870, Fax. + 420 541 213 162

E-mail: Marek.Frystak@law.muni.cz

MUNI LAW